

VAJNORSKÝ ĽUDOVÝ DOM JE NÁRODNÁ KULTÚRNA PAMIATKA

Elena Karácsonyová a Gabriela Zemanová
z OZ Podobenka z Vajnor

Tento jedinečný historický objekt poznajú, hádam, všetci obyvatelia Vajnor – nachádza sa na hlavnej ulici, ktorú tí starší volali aj „hradská“ – a toto pomenovanie je oprávnené, pretože to pôvodne naozaj bola cesta, ktorá spájala Vajnory s Bratislavským hradom, ku ktorému mala obec historický vzťah.

Vajnorský ľudový dom je stavba zo začiatku 19. storočia a je ukážkou tradičnej zástavby „dlhého“ dvora v tzv. radovej dedine. V roku 1985 bol vyhlásený za národnú kultúrnu pamiatku. Dom je situovaný širšou stranou do uličného frontu. Jeho stavebným materiálom bola najmä nepálená tehla, kombinovaná s kameňom a pálenou tehloú. Steny sú približne 60 - 70 cm hrubé, majú nápadný strop s hrubým nosným povalovým trámom a drevené podlahy.

Členenie a interiér obytného domu bol prispôsobený potrebám vtedajšej rodiny. Vchod do domu je cez „síň“ – kuchyňu s otvoreným ohniskom, ktorým sa vykurovala predná izba aj komora. Za pitvom je izba s dvoma oblokmí do ulice a v osi izby je komora, prestavaná na zadnú izbu. Hospodárske stavby, ako stajňa, maštal a stodola, boli od obytnej časti domu oddelené prešovňou, kde sa nielen lisovalo hrozno, ale i uskladňovalo dorobené víno.

Na Vajnorskom ľudovom dome môžeme pozorovať i charakteristický architektonický prvok, typický pre túto oblasť - spevnený vchod do domu a pivnic, tzv.

výpustok. Typickou ukážkou ľudovej maliarskej interiérovej výzdoby je dekoratívna maľba umiestnená nad otvoreným ohniskom (nad čelust'ami pece). Biely ornament je v jednoduchšom prevedení a je namaľovaný na hnedom pozadí. Motívom sú štylizované kvety, listy a vtá-

čky. Ďalšou maliarskou výzdobou, ktorá ešte čaká na ruky reštaurátora, je maľba na stene v tzv. prešovni. Na bielom pozadí modro-červeno-zelenej farebnosti v polkruhovitých výsečiach zrkadlovo sa opakuje výjav zobrazujúci štylizované strapce hrozna, viničné úponky, kvety a vtáky. Najčastejším motívom ornamentálnej maľby je motív vtáčika, ktorý vajnorské maliarky vedeli nakresliť v neuveriteľnom množstve podôb. Dodnes je táto pôvodná tvorba zdrojom inšpirácie pre ďalšie generácie.

Po roku 1990 prešiel Vajnorský ľudový dom do vlastníctva Hlavného mesta SR Bratislavy. Nový vlastník sa najmä pre nedostatok financií nedokázal kompletne postarať o túto národnú kultúrnu pamiatku. Vajnorský ľudový dom začal postupne pustiť, zatekalo doň, objekt vlhol a exponáty z múzea bolo potrebné zachrániť. V súčasnosti sú uložené v depozitári Múzea mesta Bratislavy, ktoré je ich vlastníkom. Mestská časť Bratislava-Vajnory sa celé roky snažila neúspešne získať Vajnorský ľudový dom, jeden z posledných pôvodných domov vajnorskej architektúry, do správy napriek tomu, že táto pamiatka bola takmer pred zrútením.

Ihneď po získaní Vajnorského ľudového domu do správy sa mohla konečne vajnorská samospráva pustiť rekonštrukcie. Začalo sa udržiavacími prácami, aby sa predišlo ďalším škodám. Predovšetkým bolo potrebné podchytiť rozmočené základy. Sú veľmi plytké a ich nadstavbu tvoria väčšinou tehly vyrobené podľa

starej receptúry z hliny a slamy. Po odkrytí omietok sa dokonca objavili rôzne výstuže z novších tehál, ktoré však do pôvodnej architektúry nepatria a museli byť odstránené. Boli to náročné postupy, pri ktorých bola ohrozená najmä statika budovy. Po tom, čo táto historická kultúrna pamiatka dostala novú strechu v prednej časti objektu, práce pokračovali na opravách interiéru.

Vajnorský ľudový dom miestna samospráva opravovala z finančných prostriedkov získaných z verejných zdrojov, od podnikateľských subjektov i darov súkromných osôb. Vajnory získali granty z Ministerstva kultúry SR a z Bratislavského samosprávneho kraja, finančnými prostriedkami prispela Nadácia Všeobecnej úverovej banky a Slovenské elektrárne.

Zrekonštruovaný Vajnorský ľudový dom si mohli obyvatelia obce i návštevníci po prvý krát pozrieť 25. októbra 2014. V súčasnosti v ňom svoje aktivity v oblasti zachovávanía tradičnej vajnorskej kultúry realizuje najmä občianske združenie Podobenka z Vajnor. Členovia Podobenky majú za sebou niekoľkomesačné obdobie mravenčej práce pri zriaďovaní expozície tradičného bývania (akvizícia,

zdokumentovanie, reštaurovanie, inštalácia a starostlivosť a údržba vystavených exponátov), starostlivosti o interiéru ale aj exteriéru (upratovanie vnútorných priestorov, temperovanie v zimnom období a pravidelné vetranie objektu aj v nezrekonštruovanej časti, letná a zimná údržba dvora a verejného priestranstva na ulici pred objektom, vysadenie a starostlivosť o záhony).

Členovia Podobenky vynaložili mnoho úsilia a času, aby Vajnorský ľudový dom pripravili na oficiálne otvorenie, ktoré bolo 9. apríla 2017 na Kvetnú nedeľu. Veríme, že tí, ktorí v tento deň do priestorov ľudového domu zavítali, boli milo prekvapení. Členovia Podobenky predovšetkým z vlastných zdrojov zriadili interiéru ľudového domu tak, aby bol nielen „muzeálnym“ priestorom, ale aby mohol aktívne slúžiť všetkým záujemcom o paličkovanie, vyšívanie, maľovanie vajnorských ornamentov, zdobenie kraslíc a iné „sezónne“ aktivity (výroba adventných vencov, vianočných ozdôb) tak, aby sa týmto spôsobom ďalej rozvíjali vajnorské tradície.

Pre záujemcov o prehliadku je objekt prístupný pravidelne každý utorok a štvrtok od 17. 00 do 19.00 hodiny, v inom čase

podľa individuálneho záujmu po predchádzajúcom dohovore telefonicky na čísle (02) 212 95 233 alebo 0911 821 617, príp. osobne na miestnom úrade u Gabriely Zemanovej. Členovia Podobenky majú pre návštevníkov pripravenú komentovanú prehliadku priestorov Vajnorského ľudového domu s informáciami o histórii obce, o priestore ľudového domu, o zvykoch a tradíciách Vajnora a vedľa ponúknuť ukážky ľudových remesiel aj v tradičných vajnorských krojoch, čo bude možné využiť po predchádzajúcom dohovore. Aktivity Školy vajnorských tradícií budú vo Vajnorskom ľudovom dome pokračovať celoročne. Tieto kurzy tradičných ľudových remesiel sú organizované pre všetkých záujemcov každý štvrtok od 17.00 do 19.00 hod. Radi by sme, v spolupráci s ďalšími spolkami vo Vajnoroch a mestskou časťou Bratislava-Vajnory, v ľudovom dome organizovali tematické výstavy a podujatia k tradičnej kultúre, ľudovým remeslám, zvykom a tradíciám. Veríme, že Vajnorský ľudový dom bude využitý tak, aby on sám a podujatia v ňom realizované čo najlepšie, reprezentovali vajnorské tradície, na ktoré sme všetci právom hrdí.

NÁRODNÁ KULTÚRNA PAMIATKA VAJNORSKÝ ĽUDOVÝ DOM

Hodiny prístupné pre verejnosť:

utorok od 17.00 do 19.00 h

štvrtok od 17.00 do 19.00 h

+ kurzy tradičných ľudových remesiel

nedeľa od 15.00 do 17.00 h

• V prípade záujmu o prehliadku expozície v iných hodinách, ktoré sú prístupné pre verejnosť, možno si dohodnúť prehliadku telefonicky na tel. číslach 0911

821 617 alebo 02/212 95 233, prípadne osobne na miestnom úrade alebo priamo vo Vajnorskom ľudovom dome v čase prístupnom pre verejnosť s p. Gabrielou Zemanovou.

• V prípade záujmu väčšej skupiny o prehliadku expozície a v iných hodinách, ktoré sú prístupné pre verejnosť, je dohoda potrebná minimálne dva týždne vopred.

• Podľa záujmu možno si dohodnúť aj výklad o histórii Vajnora a histórii ľudového domu, o miestnych tradíciách, vajnorskom ornamente a vajnorskom kroji, ako aj ukážku tradičných zvykov vo vajnorskom ľudovom odevu.

• Expozícia sa bude postupne dopĺňať a podľa ročných období tematicky obmieňať.